

**CUMHURİYETİN 100. YILINDA
TÜRK DIŞ POLİTİKASININ
TEMATİK ANALİZİ**

DERLEYENLER
TOLGA BİLENER, H. BURÇ AKA

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

**CUMHURİYETİN 100. YILINDA
TÜRK DIŞ POLİTİKASININ TEMATİK ANALİZİ**

DERLEYENLER TOLGA BİLENER, H. BURÇ AKA

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI 734
SİYASET BİLİMİ 80

ISBN 978-605-399-637-8

1. BASKI İSTANBUL, NISAN 2024

© İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ İŞLETMESİ
YAZIŞMA ADRESİ: HACIAHMET MAHALLESİ, PİR HÜSAMETTİN SOKAK, No:20, 34440, BEYOĞLU / İSTANBUL
TELEFON: 0212 311 64 63 - 311 61 34 / FAKS: 0212 216 24 15 • SERTİFİKA No: 51672

www.bilgiyay.com
E-POSTA yayin@bilgiyay.com
DAĞITIM dagitim@bilgiyay.com

EDİTÖRLER TOLGA BİLENER, H. BURÇ AKA
YAYINA HAZIRLAYAN CEM TÜZÜN
DİZGİ, KAPAK VE UYGULAMA GÖRKEM DİDEM ÖZTUNCER
DİZİN ERVA AKÇA
BASKI VE CİLT BİNCAN MATBAACILIK YAYINCILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
TAYAKADIN MAH. ULUBATLI HASAN CAD. NO:255 ARNAVUTKÖY İSTANBUL
TELEFON: 0212 401 98 43 • SERTİFİKA No: 72758

İSTANBUL BİLGİ UNIVERSITY LIBRARY CATALOGING-IN-PUBLICATION DATA
İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ KATALOGLAMA BÖLÜMÜ TARAFINDAN KATALOGLANMIŞTIR.

Names: Bilener, Tolga, editor. | Aka, H. Burç, editor.
Title: Cumhuriyetin 100. Yılında Türk dış politikasının tematik analizi / editörler Tolga Bilener, H. Burç Aka.
Description: İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2024. | Includes bibliographical references and index.
Series: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; 734. Siyaset Bilimi; 80.
Identifiers: ISBN: 9786053996378 (paperback)
Subjects: LCSH: Turkey --Foreign relations. | Turkey --Foreign economic relations. | Turkey --Politics and government. | Economic assistance --Turkey. | Humanitarian assistance, Turkish --History. | Diplomacy --History. | Diplomacy--Technological innovations. | Internet and international relations. | Social media --Political aspects. | Climatic changes --Government policy --Turkey. | Alliance of Civilizations.
Classification: LCC: DR477 .C86 2024

**CUMHURİYETİN 100. YILINDA
TÜRK DIŞ POLİTİKASININ
TEMATİK ANALİZİ**

DERLEYENLER
TOLGA BİLENER, H. BURÇ AKA

İçindekiler

- vii Derleyenler ve Yazarlar
- xi Önsöz
- xiii Giriş

1 BİRİNCİ KISIM Türk Dış Politikasının Diplomatik Araçları

- 3 1 Türk Dışişleri Teşkilatının Tarihsel Evrimi ve Nitelikleri
TOLGA BİLENER
- 31 2 Çerçeve Analizi Işığında Türkiye'nin Diaspora Politikası: Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi Üzerine Bir İnceleme
YUSUF GÖKHAN ATAK
- 63 3 Türk Dış Politikasında Dijital Diplomasi Uygulamaları: Fırsatlar, Riskler ve Yetkinlik Düzeyi
FURKAN SARPER KÖSEOĞLU
- 97 4 Kültür ve Değerlerin Sivil Toplum Örgütleri Aracılığıyla İletilmesi: Türk Kamu Diplomasinden Örnekler
GAYE ASLI SANCAR DEMREN
- 117 5 Türkiye'nin İnsani Diplomasi ve Sağlık Diplomasisi Uygulamaları: Afrika Örneği
YAŞAR ŞEKERCİ

151 İKİNCİ KISIM Türk Dış Politikasının Ekonomik Araçları

- 153 6 Türk Dış Politikası ve Dış Yardım
H. BURÇ AKA
- 179 7 Türkiye'de İşletme Gruplarının Gelişimi ve Uluslararasılaşması
BELGİN BAHAR
- 205 8 Türk Dış Politikasındaki Dönüşümün Sermaye Akımları ve Dış Ticaret Üzerindeki Etkisi
Z. YEŞİM GÜRBÜZ

233 ÜÇÜNCÜ KISIM Türk Dış Politikasında Yeni Temalar, Yeni Bölgeler

235 9 Nordik Dış Politika Analizi Üzerinden Türkiye'nin Bölgedeki Devletlerle İlişkilerini Anlamlandırma

YELİZ KULALI MARTIN

267 10 Türkiye'nin İklim Politikası ve Diploması

SEZİN İBA GÜRSOY

291 11 Birleşmiş Milletler Medeniyetler İttifakı ve Türkiye

SİNEM YARGIÇ

329 Dizin

DERLEYENLER VE YAZARLAR

DERLEYENLER

H. BURÇ AKA

Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünden 1999 yılında mezun olmuştur. Prof. Dr. Esat Çam'ın asistanı olarak Kadir Has Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde akademik kariyerine adım atmıştır. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında yüksek lisansını tamamlamıştır. 2009 yılında Prof. Dr. Beril Dedeoğlu danışmanlığında hazırladığı teziyle Marmara Üniversitesi AB Enstitüsünden doktor unvanı almıştır. 2016 yılında uluslararası ilişkiler doçenti, 2022 yılında ise uluslararası ilişkiler profesörü olmuştur. 2014 yılına kadar Kadir Has üniversitesinde çalışan Prof. Dr. Aka aynı sene Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesine geçmiştir ve halen bu üniversitede uluslararası ilişkiler profesörü olarak çalışmaktadır. Prof. Dr. H. Burç Aka uluslararası ilişkiler kuramları, dış politika analizi, uluslararası örgütler, Türkiye – AB ilişkileri ile sinema ve uluslararası ilişkiler derslerini lisans ve yüksek lisans düzeyinde vermektedir.

TOLGA BİLENER

Saint-Benoît Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesindeki eğitiminin ardından Galatasaray Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler yüksek lisansı yapmış, ardından Avrupa Komisyonunun Jean Monnet programı bursiyeri olarak eğitimine Fransa'da devam etmiştir. Bilener, Paris-II (Panthéon-Assas) Üniversitesindeki ikinci yüksek lisansının ardından doktorasını Grenoble-Alpes Üniversitesinde Türkiye-Çin ilişkileri üzerine yazdığı tezle tamamlamıştır. Çok sayıda bilimsel kitap ve makalesi bulunan Dr. Öğr. Üyesi Tolga Bilener, Galatasaray Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümünde uluslararası güvenlik, diplomasi tarihi, Ortadoğu ve Hint-Pasifik coğrafyası üzerine dersler vermektedir. Tolga Bilener 2020'den bu yana GSÜ Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkan Yardımcılığı, 2022'den beri de Galatasaray Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi (GSÜ-SAM) Müdürlüğü görevlerini sürdürmektedir.

YAZARLAR

BELGİN BAHAR

Galatasaray Üniversitesi Pazarlama İletişimi Yüksek Lisans programından mezun olan Belgin Bahar, 2009 yılında Galatasaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 2018 yılında Fransa’da Bordeaux Üniversitesi İşletme Bölümünde doktorasını tamamlayarak doktor unvanını almıştır. Galatasaray Üniversitesi İİBF İşletme Bölümünde Doktor Öğretim Üyesi olarak çalışan Belgin Bahar, İşletme Bölümü Örgütsel Davranış Ana Bilim Dalı başkanıdır. Lisans ve lisansüstü düzeyde Türkçe ve Fransızca olarak işletme etiği, girişimcilik, yönetim ve organizasyon gibi dersler vermektedir. Ayrıca, Galatasaray Üniversitesi İşletme Araştırma Merkezi Müdür Yardımcısıdır. Dr. Öğr. Üyesi Belgin Bahar, “Sürdürülebilirlik ve Etik Odaklı Yeni İş Modelleri” ve “Yönetimde Dönüşüm: Geleneksel Yönetimden Sorumlu Yönetim Anlayışına” isimli kitapların da yazarlığını ve editörlüğünü yapmıştır. Etik liderlik, kurumsal sosyal sorumluluk, kurumsal itibar yönetimi ve sürdürülebilirlik gibi konularda çeşitli ulusal ve uluslararası yayınları bulunmaktadır.

FURKAN SARPER KÖSEOĞLU

İzmir Atatürk Lisesinin ardından Galatasaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler lisans programından 2019 yılında mezun olan Köseoğlu, Fransa devleti tarafından verilen Bourse d’Excellence-Eiffel programından yararlanarak eğitimine Fransa’da devam etmiş ve Sciences Po Strasbourg’daki yüksek lisans eğitimini 2020 yılında tamamlamıştır. Ardından Galatasaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde ikinci bir yüksek lisans yapmıştır. Köseoğlu 2021’den bu yana Galatasaray Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümünde araştırma görevlisi ve doktora öğrencisidir. Çalışma alanları arasında uluslararası güvenlik, transatlantik ilişkiler, ABD-Çin ilişkileri ve Avrupa çalışmaları bulunmaktadır.

GAYE ASLI SANCAR DEMREN

Saint-Benoît Lisesinin ardından 2006 yılında Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesinden mezun oldu. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden 2008 yılında yüksek lisans derecesi alan Sancar Demren, 2012 yılında aynı enstitünün Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalında “Uluslararası Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi” başlıklı tezi ile doktor unvanını aldı. 2008 yılında araştırma görevlisi olarak başladığı Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler Ana Bilim Dalında Eylül 2018’den bu yana doçent olarak çalışmaktadır. Sancar Demren 2015 yılından itibaren Galatasaray Üniversitesi Kariyer Geliştirme Uygulama ve Araştırma Merkezi (KAGEM) Müdürlüğü ve 2023 yılından itibaren de Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler Ana Bilim Dalı Başkanlığı görevlerini yürütmektedir. Sancar Demren’in “Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler”, “Kamu Diplomasisinde Yeni Yaklaşımlar ve Örnekler”, “Kurumsal İletişim Bağlamında Kurumsal Sürdürülebilirlik İletişimi”, “Kurumların Yeni İletişim Biçimleri” ve “Dünya’dan Örneklerle Kamu Diplomasisi” isimli kitapları ve kamu diplomasisi, halkla ilişkiler, kurumsal iletişim, kurumsal sürdürülebilirlik alanlarında çalışmaları bulunmaktadır.

SEZİN İBA GÜRSOY

İstanbul Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Ana Bilim Dalından 2007 yılında yüksek lisans, 2013 yılında ise doktora derecelerini almıştır. Gürsoy, 2023 yılında uluslararası ilişkiler doçenti olmuştur. 2007–2013 yılları arasında Kadir Has Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. 2013 yılında Kırklareli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümüne yardımcı doçent olarak atandı ve halen aynı üniversitede uluslararası ilişkiler doçenti olarak görev yapmaktadır. 2015 yılında University of Central Florida’da misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Doç. Dr. Gürsoy’un araştırma alanları arasında su ve gıda güvenliği, sınır aşan çevresel sorunlar, iklim değişikliği, Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri yer almaktadır.

SİNEM YARGIÇ

Beşiktaş Atatürk Anadolu Lisesinin ardından İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden 2000 yılında birincilikle mezun olan Sinem Yargıç, 2003 yılında Galatasaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans programını tamamlamış, ardından Jean Monnet bursiyeri olarak da 2005 yılında Paris-I (Panthéon-Sorbonne) Üniversitesinden yüksek lisans derecesini almıştır. Doktora öğrenimini, İstanbul Üniversitesi Kamu Hukuku Doktora programında tamamlayan Yargıç, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Hukuk Bilimleri Ana Bilim Dalında öğretim üyesidir. Başlıca çalışma alanları, anayasa hukuku ve uluslararası insan hakları hukukudur.

YAŞAR ŞEKERCİ

Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi ve Uluslararası İlişkiler bölümlerinden mezun olan Yaşar Şekerci, yüksek lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Medya ve İletişim Yönetimi Ana Bilim Dalında tamamlamıştır. 2019 yılından bu yana Galatasaray Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalışan Şekerci, Medya ve İletişim Çalışmaları alanında doktora adayı olup kamu diplomasisi, insani diplomasi, sağlık iletişimi, yaşlılık çalışmaları ve sağlığa yönelik risk iletişimi araştırma alanlarıyla ilgilenmektedir.

YELİZ KULALI MARTİN

2005 yılında lisans, 2007 yılında Yüksek Lisans eğitimlerini Galatasaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamlamıştır. 2015 yılında Strasbourg Üniversitesinden Uluslararası Hukuk ve Siyaset Bilimi alanlarında çift dalda doktor unvanı almıştır. Doktora çalışmaları sırasında 2013-2014 döneminde Fransız Dışişleri Bakanlığı tarafından verilen Bourse d’Excellence-Eiffel bursiyerlerinden biri olmaya hak kazanmıştır. Kulalı Martin, 2005 yılında araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladığı Galatasaray Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümüne 2016 yılında Dr. Öğr. Üyesi olarak atanmıştır. Çalışma alanları Kuzey etütleri, Küçük ve Mikro Devlet Teorileri, Uluslararası Örgütler, Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler, uluslararası ceza hukuku ve siyasi coğrafyadır. Aynı alanda kendi kurumunda çoğu Fransızca olmak üzere dersler vermektedir. Kulalı Martin aynı zamanda kurumunda Erasmus koordinatörlüğü, Kariyer Araştırma Geliştirme Merkezi ve Avrupa Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi yönetim kurulu üyelerini sürdürmektedir.

YUSUF GÖKHAN ATAK

Galatasaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans eğitimini tamamlayan Yusuf Gökhan ATAK, Jean Monnet bursiyeri olarak College of Europe'taki EU International Relations and Diplomacy Studies programından yüksek lisans derecesini almıştır. Doktorasını Galatasaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Programında sürdüren Atak, Avrupa Birliği (AB) ve Almanya'nın dış politikası üzerine uzmanlaşmaktadır. Almanya'nın AB bünyesindeki politikalarını rol kuramı çerçevesinde irdelediği tez çalışması için Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD) bursiyeri olarak Institut für Europäische Politik Berlin'de araştırmalar yürütmüştür. Galatasaray Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Z. YEŞİM GÜRBÜZ

Saint-Benoît Lisesinin ardından Galatasaray Üniversitesi İktisat Bölümündeki lisans eğitimini tamamlayan Gürbüz, ardından eğitimine Fransa'da devam etmiş, önce Strasbourg Üniversitesinde Ekonomik Analiz alanında yüksek lisans, ardından Rennes II (Haute Bretagne) Üniversitesinde doktora eğitimini tamamlamıştır. Galatasaray Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü öğretim üyesi olan Gürbüz, makroekonomi, makroekonometri ve para politikaları konularında çalışmaktadır.

Önsöz

Türkiye’de dış politika üzerine yazılan kitapların tarihine bakıldığında yaklaşık 60 yıllık bir süreçten söz edebiliriz. Prof. Dr. Mehmet Gönülbol’un editörlüğünde “Olaylarla Türk Dış Politikası” bu çerçevede bir milattır. O dönemde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin hocalarından oluşan değerli bir kadro, tarihsel süreç içinde Türk dış politikasını kaleme almışlardı. Katkıda bulunanlara örnek vermek gerekirse, İkinci Dünya Savaşı bölümünü Lozan Konferansı’nı gazeteci olarak izleyen, Mülkiye’de siyasi tarih hocalığı yapan, 1939’da milletvekili seçilen ve 1945’te Birleşmiş Milletler’in kurulduğu San Francisco Konferansı’na Türk delegasyonu danışmanı olarak katılan Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer kaleme almıştır.

Alanında ilk olan bu çalışmaya yönelik bazı hususları vurgulanmak gerekirse, öncelikle kronolojik ve dönemsel bir derleme olması öne çıkmaktadır. Katkı yapanlar sadece Ankara Üniversitesi SBF hocalarıdır. Ancak eserin kaleme alındığı dönemde bu alanda eğitim veren bölüm veya kurum sayısının zaten fazla olmadığı da göz ardı edilmemelidir. Ankara’da devlete yakın olma ve Dışişleri Bakanlığı’yla ilişkide bulunma imkânlarına da dikkat çekmek gerekir.

Söz konusu çalışmanın ardından kitap veya aynı çizgide bir derlemenin kısa süre içinde çıkmamış olması da üzerinde düşünmeye değer bir konudur. Bununla birlikte aynı yıllarda Türk dış politikasıyla ilgili Türkçe veya yabancı dilde çok sayıda makale yayınlandı. Bir süre sonra bu çizgiyi takip ederek çok yazarlı ve uzmanlığın esas alındığı derlemeler yapıldı. Kronolojik çalışmaların ardından Türkiye’nin ülke veya bölge temelli dış politikası üzerine çalışmalar yoğunlaştı. ABD, SSCB, Avrupa Birliği ve Orta Doğu ile ilişkiler revaçtaki konuların ön sıralarında yer aldı. Türkiye’nin dış politika sorunlarına odaklanan çalışmalar da yine bu çerçevede önemli yer tuttu: Ege Sorunu, Su Sorunu, Enerji Sorunu, Hatay Sorunu gibi.

Soğuk Savaş sonrası dönemde gerek sistemik, gerek küresel ve bölgesel değişimlere paralel olarak, Türk dış politikası üzerine yapılan çalışmalar da artmaya başladı. Dış politika gündemimize farklı konuların girmesi başka disiplinlerden katkılara da imkân sağladı. Türkiye'nin dış politikası üzerine çalışmalarda uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, tarih ve uluslararası hukuk disiplininden gelenlerin yanında iletişim, sosyoloji, iktisat, mühendislik gibi yeni birçok alandan araştırmacıyı da görmeye başladık.

Derleyiciliğini Prof. Dr. H. Burç Aka ve Dr. Öğr. Üyesi Tolga Bilenler'in birlikte yaptıkları bu çalışma, Türk dış politikası yazınına katkı yapmak için yola çıkan Galatasaray Üniversitesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Kırklareli Üniversitesi öğretim üyelerinden oluşan genç ve hevesli bir ekibin ürünüdür. Üç bölüm ve 11 makaleden oluşan derlemede özellikle dış politika araçları üzerine odaklanılıp, son bölümde de yeni bölge ve temalara değinilmektedir.

Çalışmanın amacını ve hedeflediği bilimsel katkıyı, editörlerin altını çizdikleri şekilde üç başlık altında değerlendirmek mümkündür: İlk olarak Türk dış politikası analizinde sadece uluslararası ilişkiler disiplininin değil, aynı zamanda işletme, iktisat, siyaset bilimi ve iletişim gibi farklı sosyal bilimlerin katkısından faydalanmak. Ardından Türk dış politikasına dair tematik bir perspektife odaklanarak okurun soyut ve kavramsal analiz yeteneğini güçlendirmek. Son olarak da geleneksel Türk dış politikası kitaplarını bütünlüyci bir işlev üstlenmek. Söz konusu derlemenin 21. yüzyılın Türk dış politikasındaki yeni konuları, güncel gelişme ve olayları dikkate alarak, akademik özgünlük ve derinlikle okuyucuya sunacağına inanıyorum.

DOÇ. DR. ALİ FAİK DEMİR
EKİM 2023

Giriş

Cumhuriyetin yüzüncü yıldönümü ülkemiz tarihindeki anlamlı bir dönüm noktasını temsil etmekte, monarşik yönetim yapısının değişimiyle Türkiye'nin demokratik ve laik bir ülkeye dönüşüm hikayesi üzerine de düşünme fırsatı vermektedir. Bu tarihi dönüşüm, kökleri 18. yüzyıla kadar inen bir reform sürecinin sonucu ve ardından daha da hızlı atılan modernleşme adımlarının tetikleyici unsuru olmuştur. Türkiye'de cumhuriyetin ilanı, Rusya, Avusturya, Almanya gibi Avrupa'nın pek çok ülkesinde de asırlık hanedanların devrildiği ve cumhuriyet rejimlerinin kurulduğu bir döneme denk gelmiş, dolayısıyla uluslararası konjonktürden bağımsız düşünülemez bir tarihsel olaydır. Cumhuriyet rejimiyle birlikte hızlanan Türkiye'deki dönüşüm, aynı zamanda ülkemizin uluslararası sahnedeki konumunun sağlamlaştırılması amacına hizmet etmiştir. Cumhuriyetin 100. yılı geçmişi anma, kazanımları hatırlama ve geleceğe dönük bir vizyon oluşturma açısından vesile sunan sembolik bir merhalelerdir. Bu özel yıldönümünün altını çizmek, cumhuriyetin kazanımlarına duyulan saygıyı ve geleceğine olan güveni göstermenin de bir yoludur.

Türkiye'nin dış ilişkileri ve küresel siyasetin farklı boyutları üzerine çalışan akademisyenler olarak cumhuriyetin yüzüncü yılının diplomatik bilançosunu ortaya koyma arzusu bu kitabın yazılma öyküsünün başlangıcını oluşturmaktadır. Kitapta uluslararası ilişkiler çalışmalarının beslendiği diğer alanlar da dikkate alınarak disiplinler arası ve tematik bir yaklaşım benimsenmiştir. Böylelikle Türk dış politikasının uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, işletme, iktisat ve iletişim gibi farklı disiplinlerin uzmanları tarafından kavramsal bir bakış açısıyla değerlendirilmesini amaçlamıştır.

Elinizdeki kitap üç ana bölüm halinde kurgulanmıştır. Türk dış politikasının diplomatik araçlarına ayrılmış olan ilk bölümde bir kısmı geleneksel, bir kısmı çok yeni olan, bir kısmı da yeni olmamakla birlikte yakın dönemde önemi artan diplomatik araçlara yer verilmiştir. Elbette dış politika denildiğinde tarihsel olarak devlet ön planda olduğundan, kitapta ilk olarak ülkemizin dış politikasının icrasından birinci sırada sorumlu olan T.C. Dışişleri Bakanlığı ele alınmıştır. Bu nedenle eserin açılış mahiyetindeki bölümü, dışişleri teşkilatımızın tarihsel gelişimi ve nitelikleri üzerinde durmaktadır. Her ne kadar günümüz iletişim ve ulaşım koşullarında dış ilişkilerin sadece dışişleri bakanlıkları tarafından yürütüldüğünü iddia etmek mümkün olmasa da, diplomasinin esas itibarıyla hem kurumsal altyapıya hem de pratik deneyime sahip, ideal olarak usta-çırak ilişkisi içinde öğrenilen, başka bir ifadeyle profesyoneller tarafından icra edilen bir meslek olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Türk dış politikası bu konuda bir istisna olmadığı gibi, dış politikamızda zaman zaman yaşanan kimi sorunların siyasal kadrolarla bürokratik kadrolar arasındaki uyumsuzluktan kaynaklandığı da görülmüştür.

Küresel dönüşümlerle uyumlu olarak Türkiye'nin dış politika araçları zamanla çeşitlenmiştir. Bu açıdan ikinci sırada, sayıları milyonlarla ifade edilen ve yerkürenin dört bir yanında yaşayan Türk vatandaşlarından ve artık vatandaşlığı bulunmasa da Türkiye kökenli ikinci, üçüncü kuşak göçmenlerden oluşan Türk diasporasına değinilmiştir. Türk dış politikası bu konuda yine küresel eğilimlere uygun bir gelişim göstermekte, İtalya ve Yunanistan gibi diaspora politikaları çok eskilere giden ülkeler yanında, Hindistan ve Çin gibi diaspora politikalarını nispeten yakın zamanda geliştiren yükselen güçlerle benzer girişimlerde bulunmaktadır.

Türk dış politikasının yakın zamanda ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak kullanmaya başladığı bir başka araç da dijital diplomasi. Sosyal medya ve toplumsal ağlar içinde sürekli haberleşmenin yaygınlaştığı bir ortamda diplomasinin sosyal medya araçlarını kullanması kaçınılmaz olmuştur. Üstelik bu aracın sadece devletten topluma doğru değil, bireylerin kendi aralarında ve bireylerden devlete doğru da gerçekleştirilebiliyor olması uluslararası ilişkiler ortamını son yirmi-yirmi beş yılda derinden etkilemiştir. Türkiye genç nüfusu ve dinamik toplumsal yapısıyla dijital dönüşümde dünyanın gerisinde kalmadığını dijital diplomasi araçlarını yoğun biçimde kullanarak ispatlamaktadır.

Uluslararası ilişkilerde hükümetler arası ilişkiler yanında bireyler ve toplumların da doğrudan denkleme dahil olması kamu diplomasisi uygulamalarının da önemini arttırmış, sivil toplumun dış politika icra sürecinde giderek artan önemi, ayrıca kamu diplomasisinde Türkiye'nin öne çıktığı insani diplomasi ve sağlık diplomasisi araçları kitapta ayrı çalışmalar halinde incelenmiştir. Türkiye'nin özellikle Afrika, Orta Asya ve Balkanlar vb. coğrafyalarda uyguladığı diplomasinin önemli araçlarına dönüşen kamu diplomasisinin dış politika denklemimizdeki öneminin giderek artacağı, bu konuya ayrılmış makalelerle açıkça ortaya çıkmaktadır.

Türk dış politikasının ekonomik araçlarına ayrılmış olan ikinci bölüm, birinci bölümdeki kamu diplomasisi uygulamalarının bir tür devamı olarak görülebilecek bir noktadan eseri devralmakta ve Türkiye'nin giderek daha sık ve yaygın olarak kullandığı dış yardım konusunu ele alan makaleyle başlamaktadır. Türk dış politikasının ekonomik ayağını inceleyen bu bölüm, Türkiye'deki özel sektörün gelişim ve dönüşümünü Türk dış politikası perspektifinden ele alan ve ardından Türkiye'nin dış ticaretini ve sermaye akımlarını analiz eden çalışmalarla tamamlanmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümünde Türk dış politikasında öne çıkan yeni temalar ve bölgelere değinilmiştir. Bu açıdan, ilişkilerin başlangıcı her ne kadar eski olsa da yoğunlaşması yakın dönemlere denk gelen ve ilgili ülkelerin NATO'ya katılmak için aday olduklarında yaşanan krizlerin de gösterdiği gibi Türkiye'nin küresel düzeydeki siyasal tutumunun test edilmesine yarayan İskandinavya ülkeleriyle ilişkiler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Aynı şekilde küresel düzeyde gün geçtikçe siyasal, toplumsal ve ekonomik gündeme yerleşen iklim değişikliği konusu, Türk diplomasisi için yeni, ama kaçınılmaz bir boyuttur. Öte yandan Türkiye'nin 11 Eylül sonrası ortamda giderek kutuplaşan kültürler ayrımı koşullarında BM'nin Medeniyetler İttifakı girişiminin eş başkanlığını üstlenmiş olması, ülkemizin uluslararası barış ve istikrara katkıda bulunma niyetinin açık bir ifadesi olmuştur. Bu kitapta ayrı ayrı ve kapsamlı olarak incelenen bu temaların ortaya koyduğu üzere Türk dış politikası bir yandan kendine özgü koşullara, diğer yandan küresel dönüşümlere bağlı olarak evrimine devam etmektedir. Ülkemizin küresel sorunların çözümüne gelecekte sunabileceği katkıların ipuçlarını bu son bölümdeki çalışmalarda yakalamak mümkündür.

Değişik disiplinlerden gelen yazarların düşünsel arka planda Türk dış politikasını tutarak geliştirdikleri bu okumalar, aynı tablonun farklı yönlerine farklı gözlüklerle bakarak onu daha iyi anlama ve anlamlandırma çabasını yansıtmaktadır. Eserin tüm kusur ve eksiklikleri kitabın editörleri olarak elbette bizlere aittir. Bu vesileyle çalışmamızı yayına değer gören Bilgi Üniversitesi Yayınları Yayın Kurulu'na müteşekkirimiz. Kitabın nihai halini okuyup görüşlerini bizimle paylaşan Prof. Dr. Faruk Sönmezoglu, Büyükelçi Rafet Akgünay ve Prof. Dr. Mensur Akgün'e minnettarız. Başvuru, hakem değerlendirme ve basım süreçlerinde bizden sabrını ve desteğini esirgemeyen Bilgi Üniversitesi Yayınları Koordinatörü Cem Tüzün'e de ayrıca teşekkür borçluyuz.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadrolarının hatıraları önünde ihtiramla eğilirken, kitabımızı Atatürk'ün işaret ettiği üzere "ebediyete kadar pâyidar olacak" cumhuriyetimizin ikinci yüzyılının tarihini yazacak öğrencilerimize armağan ediyoruz.

TOLGA BİLENER - H. BURÇ AKA